

Flute

JANOVKA

- Obecně známý nástroj s 8 dírkami (7 nahoře, 1 dole). Různými změnami v jejich odkrývání a zakrývání= hmaty je možno zahrát i chromatické tóny= *claves chromiticae*
- V díle *Doctrina musicae vokalis et instrumentalis* je uvedena tabulka hmatů + návod jak dělat trylky. – Janovkovo druhé nedokončené dílo.

Druhy fléten

- *Quartfletten* – kvartová – o kvartu výše než diskantová
O oktávu výše než střední
Tzn. c' – d''''
- má nejmenší tělo
- vedle jiných nástrojů se užívá málo
  - *Discantisticae* – diskantová – (dnešní altová)
Tzn. f' – g''''
  - *Mediae* – střední – (dnešní tenorová)
Tzn. c' – d''''
  - *Basisticae* – basová – (dnešní basetová)
Tzn. F – g'
  - Tyto flétny se ještě dají rozdělit na dva druhy dle ladění – francouzské a německé.
  - Německé – ex C – znějí na cink – cornetti toni
Toto ladění mají německé a české varhany
  - Francouzské – ex B – flutese
Toto ladění mají francouzské a italské varhany
- B(něm.) = C(fr.).

WALTHER

Flauto traverso (it.)

Flute Allemande, d' Alle magne

Traversiere (franc.)

Tiba traversa (lat.)

- Drží se napříč od úst hráče.
- Polydorus Vergilius – spis *De inventoribus rerum* – naznačuje zde, že traverso vynalezl král Midas.

Druhy fléten

- *Fistola minor Helvetica* – prostá, užívaná vojáky
  - má 6 dírek
  - rozsah d' – d'''
- *Flute traverse* – rozsah d – a''' (b''')
- Sedmi dírková flétna s mosaznými klapkami – rozsah d – g'''

Flute Allemande má díрку, kde je připoutané jádro – traverso toto jádro nemá.

Flute à bec

Flute douce

- Flute à bec (fr. Hubička nebo ústa) – jméno dle náustku – vypadá jako nátrubek
- Flute douce – jméno pro svůj příjemný tichý tón
- Flute – vzniká buď z deutschen fluet(!!!!), či z latinského flare – foukat.
- Rozsah f' – g'''

Flute douce premiere (fr.) – 1. flétna

Flute douce seconde (fr.) – 2. flétna

- většinou altová flétna
- rozsah c' – c'''

Flute de pan (fr.)

- flétna postavená z navzájem spojených sedmi trubek. Vznik se připisuje pastýři Panovi. Pronásledoval nymfy Syring. Ty, aby se ukryly, se proměnily v rákosí. Vítr si s ním pohrával a to Pana přivedlo na myšlenku panovy flétny.
- Franc. Se jí také říká *Sifflet de chaudronnier* – protože byla vyráběna z mědi či běleného plechu.
- Je složena s postupně vzrůstajících sedmi trubek – připomíná husí křídlo.

Flüteur – pištec

Flautone (it.) – velká nebo basová flétna

Flautino = flauto piccolo (it.), petite flute (fr.), flažolet

Fistula (řec.) – píšťalka

- organice (lat.) – varhanní píšťalka
- pastoritia (lat.) – pastýřská

KOCH

Flöte – flauto (it.)

- všeobecně známý a velmi oblíbený dřevěný dechový nástroj.
- Pro vytvoření tónu a správnou intonaci nemá zapotřebí nátrubku – tím se odlišuje od ostatních nástrojů – vzduch je tedy foukán přímo.

Flauto traverso (it. Příčný)

- Vzduch vniká příčně k postoji hráče (u flute a bec tedy rovnoběžně)
- Materiál – zimostráz (dle Quantze je dobrý i eben a jiná tvrdá dřeva)
- V průběhu 17. a 18. stol. Se stala vícedílnou a kónickou – zužuje se od náústku směrem ke konci flétny)

•

Díly

- Hlavový díl s otvorem pro foukání vzduchu
- Dvě střední části, každá s třemi hmatovými otvory
- Poslední krátký díl nazývaný noha či patka
  - má duď jednu klapku – jejím otevřením či zavřením se může zahrát dis či es
  - nebo dvě klapky jednu pro dis a druhou pro es.
- Protože v různých zemích je různé ladění přidává se mezi hlavový a střední díl ještě jeden. Těchto dílů je několik druhů a každý má rozdílnou délku, podle toho jakého ladění je třeba. Tohoto prostředku je třeba proto, aby se flétna mohla přizpůsobit různě laděným varhanám a jiným nástrojům s pevným laděním. Koch říká, že takto mohou vzniknout nástroje se 3,4 – 7 přidanými částmi. Myslím, že by bylo lépe říci, že právě výše zmiňovaných přídavných částí je několik, až 7. Usuzuji tak i proto, že Quantz se zmiňuje o tom že každý z přídavných dílů se liší maximálně o 1 koma nebo 1/9 tónu. Tím je možno dosáhnout nejpřesnějšího doladění nástroje k danému místnímu ladění. Kdyby totiž dílů bylo méně a flétna by se přidaným dílem doladila jen zhruba a poté se musela doladit povysunutím z hlavového dílu došlo by k celkovému rozladění flétny, což není žádoucí.

Tím, že se flétna přeladuje přídavnými díly, může se stát, že se rozladí oktáva. Tento problém se dá vyřešit zátkou v hlavě flétny (dle Quantze korkovou), která je pohyblivá a fixuje se šroubkem.

- jeli oktáva větší – je nutno zátku povytáhnout

- je-li menší – je nutno zátku zatlačit.
Tato zátka a její správné umístění má vliv na kvalitu tónu nástroje.
- Vznik výše zmíněné zátky se šroubkem i přidání dis klapky připisuje Koch Quantzovi.
- Další vývoj flétny byl ovlivněn hráčem Johanem Georgem Tromlitzem (ten působil v Lipsku).
  - přidává více klapek pro větší čistotu tónu a ostřejší a srozumitelnější tóny nižších oktáv.
  - Tromlitz však na tomto vylepšení nepracoval sám, vyšel z výuky hry na flétnu, která vyšla v r. 1791.!!! *Ausführlicher und gründlicher Unterricht die Flöte zu spielen*
  - Další, již Tromlitzova publikace vychází v roce 1800 v Lipsku a jmenuje se: *Über die Flöten mit mehreren Klappen*
- Flétna má rozsah 19 tónů od d' – ais^{'''} (vyjímečně b^{'''}), obvyklé je však jen g^{'''}

Druhy fléten

- *Flute d'amore* – o malou tercii níže než traverso – tzn. h' – f^{''}
- Terciová flétna – o malou tercii výše – tzn. f' – des^{'''}
- Kvartová flétna – o kvartu výše – tzn. g' – es^{'''}
- Oktávová flétna = fauto piccolo – o oktávu výše – tzn. d^{''} – ais^{'''}

Flöte douce – jest i název pro varhaní rejstřík. Píšťaly jsou dřevěné a mají kónický tvar.

Flöte à bec

Flute à bec

Flute douce

- Dřevěný dechový nástroj se sedmi hmatovými otvory pro prsty a jedním pro palec na zadní straně.
- Drží se podobně jako hoboj či klarinet, pro přesnou intonaci však nevyžaduje tak přesnou polohu rtů a uchopení.
- Tvorba tónu
  - hráč fouká do náustku
  - vzduch se v rezonanční trubici dělí na dva proudy
  - 1. opouští flétnu štěrbinou
  - 2. vibrující prochází rovnou trubicí a vytváří tón.
- Otvory se zakrývají prsty u větších nástrojů klapkami
- Tvar je kónický – rozšiřuje se směrem ke konci nástroje
- Rozsah f' – g^{'''}
- Pro zápis se užívá francouzský klíč – tzn. g'(ve fr. Klíči) = c' (v dnešním hsl. Klíči)
- Dříve (cca kolem 1700) se tento nástroj nazýval ploch- či plock-flöte

-užívala se k různým příležitostem

Druhy fléten

- Basová flétna F – g‘
- Menší basová flétna B – g‘
  - Tyto jsou opatřeny klapkami
- Altová flétna f – d‘
  - Bez klapek
- Existují i menší flétny než zmíněné
- Pravá ruka ovládá spodní část nástroje

Flautando – flétnový – inspirace pro smyčcové nástroje. Snaha jimi napodobit měkký tón flétny. Je možno toho dosáhnout hraje-li se smyčcem blíže hmatníku.

Gigue

JANOVKA

Gigue, gique, quique

V Janovkově Clavis nemá gigue samostatné heslo, přesto je však možno jej naleznout v souvislosti s jinými hesly a to hned na čtyřech místech.

Heslo STYLUS

- Janovka jej dělí na stylus *impressus* a *expessus*
- *Expressu* – tzn. způsob či metoda, která se projevuje v určitých skladbách
  - má 9 druhů.
  - 7. jest Hyporchematický – ten je podle Janovky nejvhodnější pro zábavy a slavnostní příležitosti
    - Divadelní
    - Taneční – *choraikus*- odpovídá gestům a pohybům tanečníků, druhy tanečních stylů se odvozují právě od různých tanců : *rigaudon*, ***gigue***, *menuet* a *passepied*

Heslo TACTUS MUSICUS

- gigue se zde vyskytuje hned 2x

Kapitola o lichém taktu

- zde chce Janovka ukázat, že každý lichý takt by měl mít rozdílné tempo. Tuto rozdílnost ukazuje právě na různých tancích a jejich rozdílných taktech a tempech.
- Odkazuje se na dílo G.G. carissimioho *Ars Canendi* :
Najde se nemálo těch, kteří ve všech triplách (lichých taktech) užívají bez rozlišení jednoho a téhož taktu a měření a dělají, jako by tyhle mnohonásobné změny počítání byly vynalezeny skladateli pouze pro trápení hudebníků, ale to se velice mýlí. Ačkoliv se ochotně připouští, že všechny tyto triply se shodují v dělení podle počtu neboli v poměru (Janovka: já věřím, že myslí not proti notám, ne čísel proti číslům jinak by totiž neobstál), podle pomalosti a rychlosti, což Italové nazývají ‚tempo‘ a Francouzi ‚movement‘, se to však obecně popírá a naprosto si to protiřečí. Navíc se v různých modech a hnutích ducha ve zpěvech dost bohatě prokazuje, jak dalece se podobní posměváčci a chytráci mýlí a pletou.
*Jeden Florenus se dělí na tři části, totiž tři jednotlivé penízky, každý v hodnotě 20 krejcarů; jeden groš také na tři, totiž na tři krejcare; cožpak z toho tedy vyplývá, že florenus a groš jsou totéž? Je to vidět a slyšet také v rozdílech tripl v courrentách, sarabandách, menuetech, **giguách**, a podobných tancích, takže není třeba dalších důkazů.*
- Janovka tedy klade opravdu velký důraz na rozlišování těchto různých temp, očividně se v jeho dobách v tomto často chybovalo.

Kapitola o proporcích v lichém taktu

Proporce je zde myšlena následujícím smyslu:

1. proporce – 3/1 takt
2. proporce – 3/2 takt
3. proporce – 3/4 takt
4. proporce – 3/8 takt

- Právě ve 4. proporci 3/8 taktu je další zmínka o gigue
  - Probíhá rychleji než předešlá (3. tzn. 3/4 takt), toto pravidlo platí u všech proporcí.
  - V církevním stylu -*stylus ecclesiasticus*- slouží všemu jásavému a radostnému
  - A v tanečním zvláště **gigám** a podobným věcem, najdeš-li je.

Heslo THEMA

- Vybraná klauzule (hudební myšlenka), má 1 a více taktů, která se opakuje dle záměru skladatele po několik taktů či spíše osnov ve všech koncertujících hlasech (jsou samostatně vedeny – sólové), a dovádí se až do konce s různými vloženými nápady a koncepty. Tento postup se nazývá fuga a vyžaduje se u toccat, ouvertur, **gigue** atd. vzhledem k jejich povaze.

WALTHER

Giga (it.)

Gigue (fr.) nebo také gieuque

- je instrumentální dílo, původem z hbitého anglického tance v metru 3/8, 6/8 nebo 12/8.
- První nota v každém taktu je ibvykle tečkovaná.
- Je to umění stanovené fugou
- Za určitých okolností může postrádat taktové čáry.
- Původ slova gigue – všeobecně se usuzuje, že vznikla z italského slova giga. To původně označovalo housle nebo Fidélú.
- Při tomto tanci se prý klátí nohama a je to tanec řadový.
- V německém prostředí není slovo gigue neznámé, bývá chápáno jako neobvyklé vidění člověka.

KOCH

Gigue (fr.)

Giga (it.)

- Krátká skladbička určená k tanci
- Charakter – čilý a veselý
- Takt 6/8
- Hlavní téma bývá složené ze dvou částí, každá má 8 taktů.
- Nejčastější a také nejrychlejší hodnotou bývá osminka, v delších melodických úsecích bývá však melodie rozvedena tak, aby druhá osminka v taktu byla nahrazena dvěma šestnáctinovými notami.
- V gigue někdy dochází k vypuštění taktové čáry, takže dva takty pak vypadají jako jeden – toto uspořádání v určitých pasážích dopomohlo k přechodu z 6/8 na 12/8 takt.
- Mathesonovo dělení na tři typy:
  - Vlastní gigue – metrum v 6/8 taktu
  - Loure – pomalejší metrum, první osminka bývá s tečkou.
  - Canarie – ve 3/4 taktu - nemá žádnou jinou odlišnost. Další tance v 3/4 taktu se zahrnují pod loure.